

Mediaatio

- mitä se on?

Mediaatio on merkitysten välittämistä ja rakentavaa vuorovaikutusta. Mediaatiotaitoja on harjoiteltu kieltenopetuksessa jo pitkään – nyt ne on koottu yhden käsitteen alle.

TEKSTI OLLI-PEKKA SALO, KATI KAJANDER, RITVA KANTELINEN JA KIRSI WALLINHEIMO KUVA ELENA ELISSEVA / SCANSTOCKPHOTO

Lähetimme lokakuussa 2020 kyselyn, jossa pyysimme opettajia kertomaan mahdollisimman lyhyesti omin sanoin, mitä mediaatio-käsitteen mielestään tarkoittaa kielten opetuksessa ja oppimisessa. Yksi vastaajista kuvaili mediaatiota osuvasti näin:

Kielen käyttämistä niin, että sen muoto muuttuu jollakin tavalla (kääntäminen kielestä toiseen, tulkkaaminen, tekstin muuntaminen toiseen rekisteriin, tiivistäminen, modaliteetista toiseen kuten kuvan piirtäminen kuuntelun perusteella jne.).

Yhteiskunnassa lisääntynyt moninaisuus vaatii laaja-alaista näkemystä ja ymmärrystä vuorovaikutuksen tukemisen eri muodoista, tarpeista ja mahdollisuuksista. Siksi mediaatiosta eli merkitysten välittämisestä on tullut arjen vuorovaikutustilanteissa yhä tarpeellisempi kielellisen toiminnan muoto.

Tarvitsemme mediaatiotaitoja, kun kohtaamme arvojen, kielten ja kulttuurien moninaisuutta. Yhteisöt ovat kielellisesti ja kulttuurisesti yhä monimuotoisempia, ja eri kielten merkitys ja rooli demokraattisen kansalaisuuden, ihmisoikeuksien ja tasa-arvoisuuden edistämässä sekä syrjäytymisen estämisessä korostuvat. Esimerkiksi opiskelu- ja työyhteisöissä mediaatiotaitoja tarvitaan, kun eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevat ihmiset välittävät keskenään tietoja tai antavat toisilleen ohjeita ja toimivat tulkkeina tilanteissa, joissa asioista ei ole yhteistä jaettua ymmärrystä.

Mediaatio opetuksuunnitelmissa

Mediaatio on kielellisten ja kulttuuristen viestien merkitysten välittämistä ja siten tärkeä osa nykyisen kielikasvatuksen tavoitteena olevaa toiminnallista kielitaitoa ja monikielisyttä.

Perusopetuksen opetuksuunnitelman perusteissa (2014) mediaatio-sanaa ei vielä mainita, mutta sen sisältöjä on runsaasti laaja-alaisissa osaamiskokonaisuuksissa ja niiden tavoitteissa. Näitä ovat esimerkiksi ajattelun taidot (L1), arvostavan vuorovaikutuksen ja kulttuurin välittämisen taidot

(L2), monilukutaito eri ulottuvuuksineen (L4), työelämätaidot (L6) sekä osallistumisen ja vaikuttamisen taidot (L7).

Syksyllä 2021 käyttöön otettavan lukion opetuksuunnitelman perusteissa mediaatio mainitaan, ja se on suomennettu rakentavaksi vuorovaikutukseksi.

Mediaatio viitekehityksessä

Kielikasvatuksen lähtökohtia ovat toisten kohtaaminen ja kielten käyttö eri tilanteissa, ja siksi mediaatiotaitoja on luonteva harjoitella kielten tunneilla. Harjoittelun tukena voidaan käyttää kielten eurooppalaista viitekehystä, jossa mediaatiolle, monikielisuudelle ja kulttuuriselle osaamiselle on luotu omat taitotasokuvaimensa.

Vuonna 2018 päivitetyn viitekehityksen yhtenä tavoitteena onkin ollut kulttuurienvälisen ymmärryksen syventäminen. Lisäksi alkuperäisiä taitotasoja on ajantasaistettu vastaamaan nykypäivän tarpeisiin.

Viitekehityksen taitotasokuvaimissa mediaation muodot on jaettu tekstin, käsitteiden ja vuorovaikutuksen mediaatioon. Mediaatioprosessissa käytettävät strategiat on puolestaan jaettu yhtäältä uusien käsitteiden selittämisessä käytettäviin ja toisaalta tekstin ymmärrettävyyden lisäämisessä käytettäviin strategioihin.

Esimerkkejä tekstin mediaatiosta ovat yksityiskohtaisten tietojen etsiminen tekstistä ja niiden välittäminen tai kaa-vion muodossa olevan tiedon selittäminen. Esimerkkejä käsitteiden mediaatiosta ovat kysymysten esittäminen, selvittämisen pyytäminen, tärkeiden asioiden esiin nostaminen ja keskustelun ohjaaminen. Vuorovaikutuksen mediaatiosta on kyse toiseuden kohtaamisesta ja kunnioittamisesta. Sil-lä pyritään edistämään yhteisymmärrystä muodollisissa ja epämuodollisissa ympäristöissä, joissa on läsnä eri kulttuureita tai kieliä.

Miten mediaatiota voi harjoitella?

Kieltenopetuksessa mediaation eri muotoja on harjoiteltu aikaisemminkin, mutta uusien taitotasokuvainten avulla voimme vahvistaa mediaatiotaitoja opetuksessa entistä

määrätietoisemmin, johdonmukaisemmin ja monipuolisemmin. Olenaista on herättää tietoisuus siitä, mihin mediaatiotaitoja tarvitaan ja miten niitä voi kehittää.

Uusia käsitteitä voidaan selittää esimerkiksi viittaamalla aiempaan tietoon, tuomalla esiin asioiden välisiä yhteyksiä, aktivoimalla aiempaa tietoa kysymyksien avulla tai antamalla esimerkkejä ja määritelmiä. Monimutkaisen tiedon voi puolestaan jakaa osiin, prosessit kuvata vaiheittain ja keskeiset asiat esittää yksi kerrallaan. Lisäksi voimme helpottaa merkityksen välittämistä esimerkiksi puhumalla selkeämmin, selittämällä vieraat käsitteet tai ilmaisemalla asian toisin sanoin. Tekstin ymmärrettävyyttä voidaan lisätä tiivistämällä tekstiä (keskeisten asioiden korostaminen, toiston vähentäminen ja vastaanottajille epäolennaisten asioiden poistaminen) tai laventamalla tiivistä tekstiä (esimerkit, toiston lisääminen tai asioiden yksityiskohtaisempi selittäminen).

Perinteiset sananselitys- ja käännöstehtävät ovat esimerkkejä tehtävityypeistä, joita on helppo muokata mediaatiotaitojen harjoitteluun. Vaivattomimmin tämä onnistuu antamalla tehtävälle selkeä asiayhteys: miksi viesti välitetään, kuka sen välittää, kenelle ja missä muodossa.

Sananselitystehtävässä lähtökohtana voi olla useita vaikeita sanoja sisältävä teksti, jonka sanoja oppilaat selittävät toisilleen osaamillaan sanoilla. Tällainen tilanne on esimerkiksi, kun nuori kertoo isovanhemmilleen, miten heidän hankkimaansa älylaitetta käytetään.

Käännös- tai pikemminkin tulkitsemistehtävä voi olla vaikkapa suomenkielisen uutisjutun, elokuva-arvostelun tai sarjakuvan viestin välittäminen. Lukiolainen on esimerkiksi menossa elokuvaan ulkomaisen vaihto-opiskelijan kanssa, ja elokuvaa valitessaan he hyödyntävät suomenkielisen keskustelupalstan arvioita eri elokuvista. Tällöin lukiolainen voi välittää alun perin suomeksi kirjoitetun tekstin suullisesti kaverilleen opiskelukielellä.

Myös erilaiset tiivistämistehtävät kehittävät mediaatiotaitoja. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi ryhmäkes-

kustelun tiivistäminen viiteen keskeiseen kohtaan tai kokousmuistion kirjoittaminen.

Usein merkityksen välittämiseen kielestä toiseen ei riitä se, mitä sanotaan, vaan olennaista on myös se, miten sanotaan. Kyse voi olla ystävien tai perheen seurassa välittäjänä toimimisesta epämuodollisissa tilanteissa. Tähän kuuluu taito helpottaa vuorovaikutusta ja lieventää jännitteitä vaikeissa tilanteissa tai erimielisyyksissä esimerkiksi sanallistamalla ongelma ja tuomalla eri näkökulmat lähemmäs toisiaan.

Mediaatiotaitojen harjoittelussa on tärkeä ottaa huomioon kulttuurisiin tapoihin, puhutteluun tai kohteliaisuuteen liittyviä asioita. Lisäksi oppilaita on hyvä muistuttaa siitä, että kun sanat loppuvat kesken, voidaan käyttää ilmeitä, eleitä tai muita kieliä.

Opettaja ja mediaatiotaidot

Opettajalla on keskeinen rooli mediaatiotaitojen kehittämisessä. Siksi halusimme tietää, miten (kielten)opettajat ymmärtävät käsitteen. Kolmen Facebook-ryhmän kautta lähettämämme kyselyyn tuli yhteensä 20 vastausta. Vastausten määrä on pieni, joten niiden perusteella ei voi tehdä yleistyksiä, mutta ne antavat jonkinlaista kuvaa siitä, että mediaation käsite ei ainkaan vielä ole kovinkaan tuttu. Suurin osa kyselyymme vastanneista ei ollut kuullut käsitettä aiemmin tai oli kuulut käsitteen muttei tunnistanut sen si-

sältöä. Mitä ilmeisimmin käsitteen selkeyttäminen ja yhteisen ymmärryksen luominen on tärkeää.

Jokainen opetustilanne sinänsä on oppilaan ja opettajan välistä mediaatiota, jossa yhdessä haetaan yhteisiä merkityksellisiä tulkintoja opiskeltavalle asialle. Mediaatiotaitoja voidaan harjoitella kaikissa oppiaineissa, sillä jokaisessa käsitellään erilaisia tekstejä, käytetään käsitteitä ja ollaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Kun pyrimme koulussa kielitietoiseen toimintakulttuuriin ja toteutamme ajatusta siitä, että jokainen opettaja on kielen ja mediaatiotaitojen opettaja, voimme tukea oppilaiden neuvottelutaitojen kehittymistä ja laajentaa ymmärrystä kielten ja kielellisen osaamisen merkityksestä osallisuuden rakentumiselle. Mediaatiotaitoja voidaan harjoitella eri aineiden opitunneilla esimerkiksi laaja-alaisten osaamiskokonaisuuksien osana. Tämä harjoittelu kannattaa, sillä mediaatiolla on väliä.

KIRJOITTAJAT

Olli-Pekka Salo, Kati Kajander, Ritva Kantelinen ja Kirsi Wallinheimo ovat opettajankouluttajia ja tutkijoita Jyväskylän, Itä-Suomen ja Helsingin yliopistoista.